

MOST (238) *sb m*

o jasne.

sg *N* most (38). ◇ *G* mostu (48). ◇ *D* mostu (1). ◇ *A* most (87). ◇ *I* mostem (11); -em (5), ~(e)m (6). ◇ *L* moście (13). ◇ *pl N* mosty (7). ◇ *G* mostów (10); -ów (6), -(o)w (4). ◇ *A* mosty (13). ◇ *I* mosty (8), mostami (1) *Leop.* ◇ *L* mości(e)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Budowla łącząca dwa brzegi i służąca do przejścia przez rzekę, jezioro, rów, błoto; pons Murm, Mymer¹, BartBydż, Mącz, Calag, Calep, JanSiat, Cn (226) : ZapWar 1514 nr 1905; MetrKor 37/4; Murm 28; Mymer¹ 6v, 36; położył sie v teyże rzeki Cifli/ á tam ósadił moftń srażę tyfiacz zbroynych mnima iącz [!] aby sie Tatarzy nie mieli wodą pułcić/ gdyż była bardzo głęboka, błotna, á tak trudna ku przebyciu *MiechGlab* 15; *LibLeg* 7/33v, 100 [2 r.], 10/46v, 71v, 11/27v, 156v; Oni widząc wielką rzekę bárzo chutko płynącą/ bali sie przez on moft przeć *HistAl* E3v, E3v [2 r.], E4; Iuż mu rowno y ná moft/ wolno y we błoto/ By więc miał też ná sobie Háłtafy y Złoto. *RejWiz* 42, 131v, 136; Gdzye mofty czynią nie dla potrzeby iedno dla íwego pożytku/ áby brał moftowe: w tákiew rzeczy może moft zrzucić á brodem iechać *UstPraw* Ev; *BibRadz* 2.*Mach* 12/13; á fyná iego s którym sie bił sam á sam v moftu poimawłzy/ krzcił *BielKron* 164v; MAchomet wtory [...] obległ Konstantynopole wodą y ziemią/ wieże drzewiáne nád miástem zdiáławłzy ktore przewiłłzwały mury ze włzytkich sie sron záładził/ groble/ ízańce/ mofty podziáłł *BielKron* 251; moft też po sobie zrąbáli áby ich nieprzyaciel gonić niemogł *BielKron* 309v; íą tám [w Moskwie] ogrody/ role/ łąki w mieście/ y moftow bárzo wiele dla błot/ kthorego tám dofyć. *BielKron* 430; ále obie drodze trudne dla wod/ ábo lećie mofty muśi dziáłł/ álbó żimie lodem iechać *BielKron* 433, 102 [2 r.], 106 [8 r.] 112v, 117 [2 r.], 125 (41); Portior, Przewoźnik przes yáką rzekę przewożący/ też celnik który cło wybiera ná moście álbó ná brzegu którey rzeki *Mącz* 313b, 197d, 299c, 302d, 312a, 492a; *GórnDworz* Q7v; *HistRzym* 29 [3 r.]; Thego moftu części niektóre może póspołu ná noc/ álbó gdy thego íeft potrzebá zwieść. *KwiatOpis* C3v; *BielSpr* 5, 5v [3 r.]; *BudBib* 2.*Mach* 12/13; A w tym sie lud włkok przez moft do miáłta przeprawił. *PapPan* Gg2, Gg2; Tákte też mieli wśwey mocy/ rury mieyłkie/ ktoremi wodę do miáłta prowadzono/ náprawowánia drog/ y mofty/ ktore budowánem y chędogiem drzewy zdobili *ModrzBaz* 35; Brück machen. Moft vczyniń/ et Moft budowác. *Facere pontem. Calag* 103b, 104a; *SkarŻyw* 192, 402, 403 [2 r.], 546, 573; Woćiech Mikula žádal íeft pisanía kupu ktory ma zwyzei napílanemi iako Pawlem Sadochem i fiołtrą Sadochowną o dom lieżący v moftu przeciw Kufznierzikowi *ZapKościer* 1580/16v; *StryjKron* 130 [2 r.], 572; [Zygmunt August] Wilłę/ która niezávždy przewoźniká łłucha/ Moftem ípętał *KochFr* 89, 89; *BielRozm* 5; *GórnRozm* G3v [3 r.]; A cí/ w bramę fye cíłnac/ ízyie z moftu łomią. *KochProp* 10; *ZawJeft* 19; *Calep* 821a, [1018]a; *GrochKal* 4; *Phil* C [4 r.]; *KochFrag* 40; *WysKaz* 27; A ktoby z moftu ieden drugiego zepchnął/ ma bydź ná gárdle karan. *SarnStat* 16, 16 marg, 17 [2 r.], 105, 456, 1073 (16); *KlonKr* A3v; Prom moft ólobny/ ty ftoy á on poydźie/ Áż brzegu doydźie. *KlonFlis* C3v, G2.*

most u czego [= przez jaką rzekę] (1): A íż przez moft ieden vrzeki Kwáncyey przybyć miáłł *SkarŻyw* 192.

most przeciw czemu (1): zalię miefzkali [Węgrzy] długo czyniąc moft przeciw Wacowi przez wyfep. *BielKron* 314.

most na co (1): vczynili też moft ná máły wyfep od fwego obozu *BielKron* 312.

most przez co (11): y pythal go sczyyem by tho dofzwolenyem czynyl yfz mosth sbvdował przes Nyestr kv brzegv *LibLeg* 7/33v, 100; *LibMal* 1543/68; *HistAl* E3v; Thamże kazał Cefarz Iulius moft h drzewiany vczynić przez Ren *BielKron* 285v, 259, 288v [2 r.], 308v, 314; A wftawfzy ráno/ fzli w drogę/ á przyfzli do niektorey wody/ przes którą był moft *HistRzym* 29.

most na czym [= *nad jaką rzeką*] (1): Paryż wielkie miáfto á bogáte/ przez ktore idzie rzeká známienita Sequaná/ mofty nád nią kámienne. *BielKron* 280v.

most na czym [= *na jakiej rzece*] (9): *LibLeg* 10/146; *BielKron* 102, 149, 155, 233v, 238, 275v, 309v; iż moft ná rzece Drawie [*pons in fluvio Drawa JanStat* 848] przy Ochczet z wolném przeieždżániém niech ná wieki będzie *SarnStat* 1072.

W połączeniu z nazwą [*nazwa + most* (4), *most + nazwa* (2), *most, który zową...* (3)] (9): [Sykstus IV] moft ktory zową Syxti pons zbudował. *BielKron* 189v, 102 [2 r.], 164v; *SkarŻyw* 396; Ná moście ktory Niemcy fwoią mową Zielonym zową. *KlonFlis* D4v, F3v, H2 [2 r.].

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miejscowości [*most + przymiotnik* (5), *przymiotnik + most* (2)] (7): jako kady gyda oth wagła godzathkowskyego mosthv drogą yardanowska *ZapWar* 1527 nr 2376; (*nagł*) Ná moft Wárfzewfki. (–) *KochFr* 88, 40; tákże y od bydlá rogátého/ y od káždého infzego bydlęciá wielkiego po pułgrofzku wybierác máią od tych wfytkich którzy ná fklad Krákwfki/ álbo też przez moft Kázimiérski przez Kráków przeieždżác będa *SarnStat* 965, 105; *KlonFlis* F3v, F4.

W przeciwstawieniu: »most... ławki« (1): Moft h nyeyefth rzecz vyeczna, był mosth alye nyeyesth any bandzie, y tho nyeyel mosth alye lawky bily, czo brały kamyenye ponych chodzancz na bvdovanye zamku *LibLeg* 7/100.

W porównaniu (1): A iżby był przyfłtęp do wyfpu na zachod flończa vfi[p]ali groblą z ziemie na czałą milę iakoby moft [*fecerunt aggerem de terra longitudinis unius miliaris in modum pontis*], tak iż onę groblą woda niegdzie przelewa dla nie mifternego vfiipania. *MiechGlab* 72.

W charakterystycznych połączeniach: mocny most, zamkowy; most (z)budować (*budowanie mostu*) (10), (u)czyć (8), (u)działać (*podziałać*) (4), (z)murować (3), naprawić, porębić (*zrąbać*) (2), postawić, rozerwać, skazić, sprawić (2), zrzucić; z mostu spaść, spuścić się, zepchnąć (6); przez most przejść (4), przeprawić się (2), przybyć.

Wyrażenia: »most na drugą stronę [czego]« (1): áby Cefarz miał ciągnác do Myszyná y Sáfkiey ziemie/ náprawili moft ná drugą ftronę Dunáią y przeprawili fie. *BielKron* 227.

»most drzewiany (*a. drewniany*), na sochach, na palach, tarciczny, z balk, z drzewa« = *pons sublicius Murm, Mymer*¹, *BartBydż, Mącz, Calep, Cn* [*szyk* 9:4] (7:2:1:1:1:1): Pons sublicius, Ein holtzene bruck Drzewyány moft. *Murm* 28; *Mymer*¹ 6v; *BartBydż* 119; á thá procefsya byłá z wielkim bębnanim y trąbieniem/ á fzli po moście tharcicznym/ aż do gofpody Cefarfkiey. *BielKron* 331, 102, 285v; *Mącz* 425d [2 r.]; Do tego zamku/ iefł dłudi [!] Zbalk álbo Drzewá fkladánego moft/ bes palów. *KwiatOpis* C3v; *Calep* [1018]a; á Rzymiánie mieyfce fkdá fie fpodżiewáli nieprzyacioł do

Rzimu napirwey przisać/ ofádzili/ broniąc przytępu ktore nie dáleko Rzeki Tyberis było/ przez którą Rzekę był moft ná łochach álbo/ iáko to zową/ ná palách *Phil C.*

»most kamienny, murowany« (7:1): Blińko tego miáftá iest rzeká Pulizáchnis/ ná kthorey moft murowány trzy ftá łążeni álbo łopniow w dłuź/ á w łerez ośm *BielKron* 269; Rzeká Pegnicá przez miáfto idzie/ ná ktorey mofty kámienne mocne á miłternie vdziáłáne łą *BielKron* 289, 280v, 285v, 288v, 289, 328v, 439.

»most łańcuchy związany« (1): y przyciągnął do rzeki Eufraten/ á tám kazał moft zbudowác łańcuchy związány [*pontem... cathenis colligatum*; *mosth... lanczvychy spyathi HistAl* 1510/170]. *HistAl* E3.

»most na łodziach, z łodzi, na nawach« (3:2:1): Náthychmiaft przykazał drzewo wozić/ y kazał moft ná łodziach [*pontem classicum*] łpráwić przez onę rzekę/ á zmoćnić dobrze gwozdzmi żoláźnemi y łańcuchy *HistAl* E3v; Ná zamek Alkáírski wśzedł Zeliman/ moft przez Nil rzekę ná nawách vdziáłác kazał *BielKron* 259, 102, 229, 383v; Potym fię pod Czerwieńńkiem przez Wisłę z woylekámí Przez moft z łodzi przepráwił *StryjKron* 522.

»mistrz mostow« (1): którzy wśyftkié zwyczáie rządzenia Zup vmieli. Piérwśzy był Woyćiech Miłtrz Moftów [*magister pontium JanStat* 36] *SarnStat* 372.

Szeregi: »drogi, mosty« (3): Nakaźdy rok pływaiąc do Gdańka z traftami/ Widzicie gęfte miafta/ y zamki budowne/ Drogi/ mofty porządne/ i brzegi warowne *KochSat* A3v; *GostGosp* 62; *SarnStat* 16.

»mosty i mury« (1): Náiáchał też zás y obległ iedno miáfto obronne/ dobrze moftámi y mury [*pontibus murisque*] opátrzone *Leop 2.Mach* 12/13.

»most abo przechod« (1): Pan Bog ktory fię być znim obiecał/ vcźynił mu [*przez rzekę Jordan*] dziwny moft ábo przechod. *SkarŻyw* 501.

»most albo (i) przejazd« (2): Mofty y przeiázdy dobré, przez wody, rzéki, ná tym mieyfcu może przepomnieć. *SarnStat* 684, 477.

»most albo (ani, i) przewoz (a. wożenie)« (3): iż bez moftu y wożenia przez rzekę Weltháwę przefzło ná woźie ciało s. Wacłławá. *BielKron* 323, 431v; także y mofty álbo przewozy/ przepławy/ przodkiem chodzą nápráwowác ludzie piefzy. *BielSpr* 53.

W przén (17) : że Virgilius ogrod nie ruźzaiącym wiatrem miafto muru obegnał á moft z wiatru vdziáłał, po ktorim miafto krotochwile chadzał. *BielŻyw* 123; *SkarŻyw* [407]; *WysKaz* 27.

most czego (6): Mroz iest wśufzyciel, wśitkich zioł związanie ziemie, moft wod. *BielŻyw* 136; *StryjKron* 567; *ZawJeft* 35; Z piérwśzego tedy Ganku/ to iest z grzechu piérworodnego/ do ładzawki krwie Pána Chryśtułowey łpuźczamy fię przez moft krztu S. *WysKaz* 27, 27 [2 r.].

W porównaniu (1): ktorzy go przez tę niepokaláną Bogárodzicę profzą. Tác iest iáko moft do Bogá nádzieia rołpaczáiących *SkarŻyw* 173.

Zwoty: »chybić mostu« = *pomylić się* (2): Iefli nie chcesz chybić moftu. Ták wierz iż iest cóś dziwnego/ A nie rozmyślu náłzego. *RejZwiercPodw* 183v; Witołd rzekł iż ia wolę kto mowi po profću/ A w profćości nie chybía fwiętey prawdy moftu *StryjKron* 567.

»mostem się kłaść, położyć« = *kłaniać się bardzo nisko, okazywác pokorne uniżenie* (4:1): *GórnDworz* Vv; A iefliż ták łámi inźzym fie moftem práwie/ iáko mowia/ kłaść mamy/ y onym

lie wykupowác/ ábyfmy przed wrzędem twarzą fwą nie świećili. *CzechRozm* 247; [*papież*] nie tylko łobie kážac ftrzemioná y koniá trzvmác/ nogi fwe cáłować/ ále fię też moftem pod fwe nogi położyć *CzechEp* 400; *KochBr* 151; Ani pląfz gdyć Fortuná twarż iáfná pokaże/ Ni fię moftem kładź gdy cię niepogodá fkarze. *RybGęśli* C.

Wyrażenie: »lodowe mosty« (1): A rzéki lodowémi mofty vtwiérdzoné. *KochProp* 13.

a. *Pomost używany przy obleganiu zamków* (5) : Wieże też drzewiáne przytaczáli pod mury/ przy ktorych wieżách były mofty co ie wzwodżono powrozy ná mur *BielSpr* 61; Tákież mofty/ ktore miedzy Turki nowo powfthály [...] położą on moft ieden koniec ná murze/ á drugi ná ziemi/ po nim idą ku fturmu/ práwie iáko mowią oflep/ iedni zá drugimi *BielSpr* 63v, 61, 63v [2 r.].

b. *Pomost budowany na morzu do walk gladiatorów* (1) : Naumachiarius pons, Moft ku námorskiey bitwie vcziniony. *Mącz* 242c.

2. *Zestawienia w funkcji n-pers* (12) : yakom ya nyezabył wyeprza byalego wasznoczy pyaczynasze grosshy Slachethnemv pyotrowy oth mosthv *ZapWar* 1512 nr 1903, 1512 nr 1902, 1903, 1514 nr 1904, 2117; Item myecznikowi myedzi moftki Bláskovi 6 schen za pyącz groffi [*sprzedal*] *LibMal* 1544/78v, 1544/78v, 1547/125, 126, 137, 1549/149v, 150.

Cf **MOSTOBRONNY**